

14. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0013:EN:HTML>.

15. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 2125.

16. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-12>.

17. Постанова Верховного Суду України у справі № 6-64цс15 від 20 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44268903>.

18. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. : Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

УДК 347.441.142

ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ НА ТОВАРНОМУ СКЛАДІ

PROCEDURE OF SIGNING CONTRACT OF STORAGE AT THE WAREHOUSE

Демчук А.М.,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

юридичного факультету

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Стаття присвячена висвітленню особливостей укладення договору зберігання на товарному складі. Проведено розмежування договору від складського документа. Акцентовано увагу на складських документах як невід'ємній частині договору зберігання на товарному складі.

Ключові слова: договір зберігання на товарному складі, складські документи, просте й подвійне складське свідоцтво, складська квитанція.

Статья посвящена рассмотрению особенностей заключения договора хранения на товарном складе. Проведено разграничение договора от складского документа. Акцентировано внимание на складских документах как неотъемлемой части договора хранения на товарном складе.

Ключевые слова: договор хранения на товарном складе, складские документы, простое и двойное складское свидетельство, складская квитанция.

The article is devoted to features of contract of storage at the warehouse. The article shows delimitation between contract and warehouse document. The author focuses on warehousing documents as an integral part of the contract storage at the warehouse.

Key words: contract storage at bonded warehouse, warehouse documents, warrant, warehouse receipt.

Актуальність теми. Дослідження договору зберігання на товарному складі зумовлене зростанням значення складського зберігання в умовах ринкової економіки, появою нових її сегментів і напрямів, здійсненням зберігання на професійному рівні. Водночас, незважаючи на нормативне закріплення механізму правового регулювання відносин зі зберігання на товарному складі, існує низка проблем під час укладення договору, а також обороту складських свідоцтв, які підтверджують передання товару на зберігання.

В українській правовій науці лише окремі аспекти застосування положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) щодо регулювання відносин зберігання аналізували Е.М. Грамацький, О.В. Дзера, А.Р. Домбругова, В.М. Коссака, В.В. Луць, Р.Б. Шишка, О.С. Яворська. Відсутність наукових розробок із питань порядку укладення договору зберігання на товарному складі негативно позначаються на кількості укладених договорів та обороті складських свідоцтв, тому метою статті є проведення наукового

аналізу підходів до правового регулювання відносин і напрацювання пропозицій і рекомендацій для їх використання на практиці.

Виклад основного матеріалу. Порядок укладення договору розглядається як визначена правовими нормами юридико-логічна послідовність стадій установлення цивільних прав і обов'язків, здійснених на основі погоджених дій осіб, звернених назустріч одна одній, і виражена в різноманітних способах узгодження змісту договору [1, с. 3].

Договір зберігання на товарному складі, як і будь-який договір, має підпорядковуватися загальним положенням про правочини та основам зобов'язального права щодо порядку його укладення. Водночас укладення цього договору має низку особливостей, зумовлених його правовою природою, суб'єктивним складом, сферою застосування й змістом.

Укладення договору зберігання на товарному складі є самостійним першочерговим етапом формування зобов'язальних правовідносин зі зберігання

товару, який фактично уособлює правову підставу його виникнення. Дотримання вимог законодавства щодо порядку укладення договору забезпечує його чинність і водночас слугує підставою виникнення правовідносин зі зберігання, після чого настає новий етап, що виражає процес реалізації його суб'єктами відповідних прав та обов'язків, а отже, уособлює стадію виконання договору зберігання.

Договір зберігання на товарному складі варто зарахувати до договорів, яким притаманний, згідно з класифікацією, запропонованою С.М. Беревено, спеціальний порядок укладення. Так, згідно з ч. 3 ст. 957 ЦК України, договір зберігання на товарному складі укладається в письмовій формі, яка вважається дотриманою, якщо прийняття товару на товарний склад посвідчене складським документом. Схожа позиція міститься й у ч. 3 ст. 26 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», згідно з якою договір складського зберігання зерна укладається в письмовій формі, що підтверджується переданням власнику зерна складського документа (складської квитанції або складського свідоцтва).

Під час укладення договорів зберігання на товарному складі можуть застосовуватися типові форми договорів [2]. Типові договори є передусім уніфікованим засобом, що забезпечує однакове оформлення конкретних договірних відносин зберігання на товарному складі для всіх учасників правовідносин.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2003 р. № 510 затверджено типовий договір складського зберігання зерна [3]. Однак типовий договір зберігання на товарному складі застосовується лише для зберігання встановленого товару, зокрема для зерна, для інших видів товарів типового договору законодавчо не встановлено. Укладення договору зберігання на товарному складі можна охарактеризувати як договір приєднання. Отже, формалізуються істотні умови договору та забезпечуються рівні умови для всіх учасників договірних відносин.

Згідно зі ст. 957 ЦК України, укладення окремого договору зберігання на товарному складі не є обов'язковим, якщо на підтвердження прийняття товару на зберігання видано один зі складських документів. Однак ця позиція вимагає уточнення. Річ у тому, що не в усіх випадках складський документ може замінити сам договір зберігання на товарному складі. У ч. 3 ст. 957 ЦК України прямо вказано, що складський документ посвідчує не тільки укладення договору, а й передання товару на склад, тобто в цьому випадку можна говорити про дотримання форми укладення лише при укладенні реального договору зберігання на товарному складі. Виникає питання, як потрібно врегулювати відносини сторін за договором зберігання на товарному складі, у якому йдеться про обов'язок зберігача прийняти річ на зберігання в майбутньому. У цьому випадку варто керуватися положеннями ч. 1 ст. 937 ЦК України, яка закріплює обов'язкове укладення в письмовій формі консенсуального договору зберігання на товарному складі. Отже, укладаючи консенсуальний договір зберігання на товарному складі, обов'язково треба його оформ-

ляти у вигляді окремого письмового документа, а передання товару на зберігання буде посвідчуватись складським документом. У разі ж укладення реального договору зберігання на товарному складі укласти окремий письмовий документ, що підтверджує факт укладення договору і його умови, не потрібно, достатньо видання складського документа.

Не обгрунтовано ототожнювати сам товаророзпорядчий документ (складське свідоцтво) із самим договором. О.Г. Неверов уважає, що товаророзпорядчі документи і є договорами, його позиція ґрунтується на такому: «За своєю правовою природою цінні папери утілюють у собі майнові права вимоги, тоді як товаророзпорядчі документи є договором. Тому при переданні цінних паперів, за загальним правилом, до нового кредитора переходить тільки відповідні права вимоги до боржника, а передання товаророзпорядчого документа тягне перехід не лише прав, а й обов'язків, які базуються на договорі, що утілюється в самому розпорядчому документі» [4, с. 51].

Основою передання прав за таким договором, яка фактично зводиться до передання самого документа, буде індосамент, здійснений однією зі сторін цього договору на користь іншої особи.

На момент видання товаророзпорядчих документів між сторонами вже існують договірні відносини. Для отримання товаророзпорядчого документа як мінімум необхідно вчинити певні дії з передання товару особі, котра видає товаророзпорядчий документ. Відсутність видає товаророзпорядчого документа не позбавляє особу, котра передала товар перевізникові або товарному складу, права вимагати повернення цього товару.

Подібної позиції дотримується А.О. Котелевська: «Неправильно, на нашу думку, говорити про подвійну природу складських свідоцтв – як товаророзпорядчих документів і як форми договору, адже складське свідоцтво є не формою договору, а доказом наявності договірних відносин і конкретних умов договору» [5, с. 13].

Також Ф.А. Гудков звертає увагу на різницю форми договору і складського свідоцтва: «Ототожнювати складські свідоцтва з договором не можна: свідоцтво зовсім не замінює собою договір і не тотожне такому документові». Істотна відмінність форми договору від складського свідоцтва, так само як і від іншого товаророзпорядчого папера, полягає в основній правовій функції товаророзпорядчих документів [6, с. 142].

Підтримуючи позиції науковців, уважаємо, що складські свідоцтва не є формою договору й ототожнювати їх із договором не можна. Письмова форма договору є фіксацією його умов, гарантує домовленість сторін договору та можливість вимоги належного виконання умов, обумовлених контрагентами.

У свою чергу, правовий зміст товаророзпорядчого папера зводиться не до простої фіксації умов договору, що є основою видання цього документа, а полягає в можливості розпоряджатися товаром без його фізичного переміщення. Крім того, подвійне складське свідоцтво, так само як і просте, засвідчуючи укладен-

ня договору зберігання на товарному складі, не може повністю його замінити, оскільки повністю всі умови цього договору не можуть бути зафіксовані його бланком, виходячи із законодавчого визначення реквізитів складського свідоцтва. Тому при укладенні договору зберігання на товарному складі доречно рекомендувати контрагентам окремо укладання договору в письмовій формі й видання подвійного або простого складського свідоцтва [7, с. 81].

Відповідно до положень ЦК України, договір зберігання на товарному складі має бути укладений у письмовій формі. Як відомо, договір у письмовій формі може бути укладений як у формі єдиного документа, так і у формі обміну документами за допомогою поштового, телеграфного, телетайпного, телефонного, електронного й іншого зв'язку. Отже, письмова форма договору зберігання на товарному складі вважається дотриманою, якщо разом із укладенням окремого договору прийняття товару на склад засвідчене складськими документами. Складськими документами ЦК України називає подвійне складське свідоцтво, просте складське свідоцтво і складську квитанцію.

Укладення товарним складом і поклажодавцем договору зберігання на товарному складі як окремого документа разом із оформленням і виданням складського документа все-таки доцільне з таких причин.

По-перше, під час повернення поклажодавцеві товару він повинен повернути товарному складові виданий йому складський документ (ст. 966 ЦК України). Отже, якщо вже після повернення товару поклажодавець виявить дефекти або нестачу, що виникли в період зберігання, за відсутності складського документа йому буде проблематично довести

в суді сам факт і умови укладення договору. Можливим способом захисту інтересів поклажодавця в цьому випадку є збереження копії складського свідоцтва, засвідченого печаткою та підписом уповноваженої особи зберігача.

По-друге, товарний склад разом із послугами зі зберігання може надавати також і інші, пов'язані зі зберіганням, послуги. У складському ж свідоцтві або квитанції неможливо зазначити обов'язки товарного складу щодо надання поклажодавцеві тих чи інших послуг, окрім зберігання.

По-третє, у договорі зберігання на товарному складі можуть бути передбачені додаткові умови, які недоцільно було б включати в складський документ, наприклад, умови щодо особливостей зберігання товарів, обов'язок товарного складу надавати регулярний звіт поклажодавцеві тощо.

Висновки. Ураховуючи вищезазначене, обґрунтовано позицію про те, що складські свідоцтва не є формою договору й ототожнювати їх із договором не можна. Адже письмова форма договору є фіксацією його умов, гарантує домовленість сторін договору й можливість вимоги належного виконання умов, обумовлених контрагентами. А правовий зміст товаророзпорядчого документа зводиться не до простої фіксації умов договору, що є основою видання цього документа, а полягає в можливості розпоряджатися товаром без його фізичного переміщення. Крім того, подвійне складське свідоцтво, так само як і просте, засвідчуючи укладення договору зберігання на товарному складі, не може повністю його замінити, оскільки повністю всі умови цього договору не можуть бути зафіксовані його бланком, виходячи із законодавчого визначення реквізитів складського свідоцтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бородовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / С.О. Бородовський ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 193 с.
2. Офіційні типові форми договорів / уклад.: Р.О. Стефанчук, М.О. Стефанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 640 с.
3. Про забезпечення сертифікації зернових складів на відповідність послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки, запровадження складських документів на зерно : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квіт. 2003 р. № 510 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 16. – Ст. 706.
4. Неверов О.Г. Товарораспорядительные документы в торговом обороте : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / О.Г. Неверов. – М., 2001. – 182 с.
5. Котелевская А.А. Договор складского хранения и особенности правовой природы складских свидетельств / А.А. Котелевская // Журн. рос. права. – 2006. – № 3. – С. 13.
6. Гудков Ф. Назначение складского свидетельства / Ф. Гудков // ЭЖ-Юрист. – 2006. – № 11. – С. 142.
7. Хайбрахманов Р.Р. Двойное складское свидетельство как ценная бумага : дисс. ... канд. юрид. наук / Р.Р. Хайбрахманов. – М., 2009. – 177 с.